

Ivan Zorec:

Kraljevič Marko.

V belem dvoru kraljevskega mesta Prilipa je sedel svetogorec Nedeljko, domači svečenik kralja Vukašina Mrnjavičevića, sredi junaških stotnikov in pil z njimi dobro vino; pil je, ne da se napije, a pil je, da si ogreje matoro kri, in pil je, da si iz nemirnega srca prepodi neprijetno tesnobo hudih skrbi. Z njim so pili dvorski veljaki, bučni kraljevi stotniki junaki; pili so, slave mi nebeške, ne da si razpalijo že tako prevroče mlade žile ali da se napijejo v brezskrbna srca sladke omame, a pili so, ker je vera stara, da je dobro vino dobremu junaku pijača prava.

*Mrnjavičević
Peter T. L.
Krt voj
Marko*

Pil je starec svetogorec; pil je, a si ni mogel podkuriti ognja v stari krvi, in niso se mu hotele razbežati boleče skrbi. Vzdiho-vaje je stresal sivo glavo, a na glavi visoko kamiljavko,¹ da so mu povihravali dolgi svečeniški lasje po ramah in po plečih in da mu je nemirno plala mogočna brada, ki je prsi na široko odevala dol do pasa. Pil je željno in naporno molčal v težkih mislih.

Pili so stotniki junaki in so se junaško napili. Pa so govorili, ko so se napili:

«Pomozi Bog —: to čašo izpijem v zdravje in srečo blagovernemu kralju, junaškemu in modremu Vukašinu!»

«Na mnoga leta!» so zagrmeli vsi ostali in izpili do dna.

«A jaz pijem v slavo kraljeve mogočnosti! Naj bi modri kralj kaj kmalu zbral vojsko in jo srečno vodil zoper prekletnike Turke!»

«Tako mi krive sablje, bridke sablje damaščanke!»

Tretji junak je potegnil nad glavo sijajni meč, z levico prijel za čašo in napil:

«A to čašo pijem, da zagovorim in zarečem zle duhove, ki bi kralju hoteli kaliti dobro srečo: O, vsi zli duhovi pod zemljo in nad zemljo, solnčni žarki naj vas stopijo, temà naj vas pokoplje, na konici tegale meča naj se vam polomijo nagle kreljuti — tako mi Bog pomagaj!»

«Amen!» so potrdili, sedli in dalje pili.

Pa so dolgo pili in modro govorili:

«Turki — mrtva jim kri njihova! — se po smrti cara Stepana Dušana Silnega zmerom bolj pomikajo v srbske in primorske

¹ Kamiljavka = pokrivalo menihov na Sv. Gori. (Op. pis.)

dežele, a naši knezi in vojvode mirno gledajo in ljubosumno rovarijo drug zoper drugega!»

«In car Uroš, mali in nekaji sin velikega Dušana, ne zna ali noče raztepti — da bi jo Bog ubil! — lizunske drhali, ki se mu gnete pred prestolom!»

«O, moj brate — vila te posestrila in pazlatila se ti usta! — pravo si povedal!»

«Da ni kralja Vukašina, ki budno pazi na carske lizune in zbira vojsko junaških Makedoncev, kaj bi bilo z nami?»

«Visoki kraljevosti kralju Vukašinu pijmo v moško zdravje!»

«In kraljeviču Marku, vrednemu mu sinu!»

«Na mnoga leta!»

Ob napomenku Marka Vukašinovića je pop Nedeljko dvignil težko glavo.

«Trdne mi verel!» je živo rekel. «Junaki, kje je Marko? Dokler je bil še deček, ki sem mu bil vzgojitelj, mi je zaupal vsako svojo misel; zdaj hodi, da kralj ne ve in jaz ne vem, kod . . . A domovina je v nevarnosti!»

«Ne boj se, sveti oče, kraljevič Marko je v deželi. Od gradu do gradu, od vasi do vasi hodi in na boj zoper Turke vzpodbuja in roti velike in male vlasteline, župane, vojvode in kneze!»

«Ne kaznuj vas vsevišnji Bog, če me varate! Ali meni se zdi, da se junaški, a samoglavi Marko pretepa v dvobojih, pije s pobratimi težko vino po krčmah in gradovih in ljubimkuje z zapeljivimi ženskami.»

«Pa če je tudi res, kar veliš, mar ne pristaja to junaku?»

«Pristaja in ne pristaja!»

«Star si, svetogorec, in si pozabil, kaj je pravica mladosti.»

«Nisem pozabil. Ali pred pravico mladosti gre dolžnost moštosti. In komur je le do zabave, pozabi na vse drugo. Ali nisem tega videl tudi pri Marku, ko se je bil zaveroval v mlado in lepo Avdovo Ravijojlo, vlastelinko tamle v planinskem gradu?»

«To mu je bila prva ljubezen, ki ga je kakor tat na nagloma popadla in izpustila, ko so se ji iztekle ure.»

«In videl sem: ni jedel, ni pil ne spal, samo letal po vse noči todle pred gradom, gledal v mesec, štel zvezde in se nazadnje jokal kakor otrok, ker mu je bil oče prepovedal tisto ljubezen. Ko se je naletal in najokal, se je brez upanja premetaval po postelji, a drugi dan je bil truden, slab in otožen in za nobene resne pogovore o državnih poslih.»

«Tako mi svetega Simeona in presvetega križa, evo, naj mi odsekajo glavo, če Ravijojla ni bila pošteno vredna še večje

Ijubeznib» je ugovarjal širokopleči stotnik Bogdan, mlad bogataš iz južne Makedonije.

«Boga mi pravičnega!» so mu pritrdili tovariši.

«Bila je prava vila pogorkinja! Telo ji je bilo nežno, gibko, lehkó in glas ji je bil ko godba iz nebes. Kadar je zapela, se je vsakdo razjokal od sreče in miline... In sam kraljevič Marko se je pri njej naučil čudovitih pesmi.»

«Zares je bila krasna!» mu je pomagal sosed. «V lice je bila rdeča ko jabolko, vratu belega, a usta so ji bila sladkost sama in polna belih zob, — o, človek bi se ji bil rad dal tisočkrat ugrizniti...! In vsa je drhtela v mladostni krvi in topla je bila in mehka, Bože, ko gosje perje!»

«Ne grešite, junaki, pozabite, premagajte izkušnjavel» je menih učil.

«Ne grešimo, le resnico govorimo. Sam Bog jo je odbral tako velikemu junaku, kakor je kraljevič Marko.»

Kraljevič Marko Vukašinović je bil visokega, močnega stasa, ali lep ni bil: preostre so mu bile poteze in pretrde, podočne kosti preveč vidne, ušesa preklapouha, orlovski nos prekljukast, a ustnice predebele. Le oči so bile lepe: sinje in svetle. Ko je budil za Ravijojlo, mu je vrh glave postrani drzno sedela iz dehorje kože ukrojena nizka čepica z dolgim belim čapljinim peresom, ki ga je pripenjal velik smaragd. Izpod čepice so mu padali dol do ram gosti rdeči lasje. Okoli vratu je imel širok svilnat trak, na njem je visel zlat orel. Obleka se ga je tesno oprijemala. Prepasan je bil s širokim pasom, zlato okovanim in z biseri posutim. S pasu mu je ob levi strani viselo na zlati verižici kratko bodalo v pozlačeni nožnici, ob desnem stegnu mu je mahljala majhna svilena torbica, z zlatimi niti izvezena in z dragulji obšita. —

Junaki so govorili o kraljeviču Marku, pili v njegovo zdravje, se smejali in si v navdušenju opevali vilinske čare in živo lepoto mlade vlastelinke Ravijojle. Vsak izmed njih bi bil rad pretrpel vse turške muke, če bi ga bila lepa vdova hotela pogledati vsaj z enim očesom. Ali zametavala je njih poklone in odkimavala tudi pogostim snubcem, ki so od blizu in od daleč vreli prednjo in ji ponujali svoje junaške meče in svoje bele gradove, če bi si blagovolila vzeti njih koprneče srce.

«Naj ne bi gledala Boga!» je napol žalostno, napol jezno rekel mlad vitez, ker ga je vnovič zbolel spomin na prestane trude zaradi nje in na dolge nade, ki so mu bile vse zaman.

«E, dà, moj nesrečni brate, nisi se mogel kosati in meriti s kraljevičem Markom!»

«Kakor ga ne zmoresš na junaškem mejdanu, tako si pred njim brez moči tudi v boju za žensko srce.»

«Odkar je Ravijojla videla, koliko moči je v kraljeviču Marku in kako blago srce ima, ni imela oči za nikogar več na svetu.»

«Veliko čuvstvo je zmamilo oba in niti trda beseda kralja, niti prošnje tegale našega svetogorca, jima niso mogle razločiti in razrahljati sladkih vezi vroče ljubezni.»

«Marko ji je bil venomer pred očmi v sanjah in čuječnosti. Kar tresla se je, ko je slišala pred gradičem peket njegovega konja, in drhtela ob zvonkem glasu močnega prijatelja...»

Pop Nedeljko je karajoče odkimaval z lasato sivo glavo in se pobožno križal.

«Za kazen ji je nebeška pravica poslala hudo bolezen in težko 422 smrt,» je mrmral. «Bodi ji Bog milosten sodnik!»

«Tako je bil kraljevič Marko ob svojo veliko srečo. Tolažbe in pozabe je iskal v vinu, v mečevanju in v gosposkem lovu po planinah... Ko je prebolel prvo, najhujo žalost, je še enkrat obiskal beli gradič, ki mu ga je Ravijojla zapustila v spomin, potlej pa se je silno oborožil, zajahal iskrega šarca in pojezdil križem države in celo na samo turško in albansko zemljo,» je dopovedoval Bogdan.

«In zdaj ne vemo, kje hodi in kdaj se vrne. Kralj ga čaka, domovina ga potrebuje, a jaz molim zanj,» je vzdihoval svetogorec Nedeljko. «Ne pomirim se, dokler se nam ne vrne Marko. Prehudi časi nam gredo v deželo. On bi jim bil kos... Kaj ni bil prav on tisti, ki je že enkrat rešil domovino velikih nesreč in morij — saj še pomnite, junaki moji, ne?»

«Pomnimo, starec — mnoga leta kraljeviču Marku!» so spet poskočili vitezi in junaško pili. —

Tikoma po smrti velikega cara Stepana Dušana Silnega se je država drobila v četvero taborov, četvero srditih strank: bratov Mrnjavčevičev in careviča Uroša. Prvi je načeloval kralj zahodne Makedonije Vukašin, drugo je vodil njegov brat despot Uglješa, tretja je šla za mlajim bratom vojvodom Gojkom, a četrta je prisegala osemnajstletnemu careviču Urošu. Mrnjavčeviči so se po vsi sili hoteli polastiti carstva. Grizli so se sami med seboj, si grozili z bratomornimi vojnam in izpodmikali tla Urošu. Ali tudi carevič ni miroval. Kupoval si je pristaše, zbiral vojsko in se pripravljaval na obupen boj za očetno dediščino.

«Premlad je carevič Uroš, domovini preti turška nadloga, samo jaz bi bil pravi car!» je kralj Vukašin rotil vlasteline.

«Ne, Vukašin, ampak jaz bi bil vreden naslednik nesmrtnega cara!» je prav nebratovsko ugovarjal despot Uglješa.

«Ljudstvo in vojska sta za menoj: jaz moram in hočem biti car!» se je veril vojvoda Gojko.

«Kako more in sme kdo dvomiti, čigav bodi carski prestol? Kdo je carevič, kdo sin velikega cara? Ali ne jaz? In kdo deduje po očetu, če ne sin?» se je razburjal mladi Uroš.

Ali kralj Vukašin, ki je najbolj hrepenel po carskem žezlu in ki se mu je zdelo, da še nima zadosti pristašev, je hotel pridobiti zase tudi cerkev.

«Zidal vam bom cerkve z bogatimi ustanovami; ali ljudstvu dopovedujte, da hoče Bog mene za carja!» je obetal cerkvenim dostojanstvenikom.

«Ustanavljal bom samostane z velikimi dohodki, samo propovedujte, da bi Bog strašno maščeval krivico, če jaz ne bi postal car!» je despot Uglješa sladko govoril cerkvenim vladikam.

«Oltar in prestol sta od Boga in se morata podpirati. Opravljajte službo božjo in javno molite, da postanem car jaz. In dal vam bom bogastva in vlastelinske oblasti!» je prosil vojvoda Gojko sluge božje.

Vsa država se je majala v velikih spletkah sebičnih mogočnikov, ljudstvo pa je trpelo v splošnem neredu, trepetalo pred objestnimi oblastniki in se balo divjajočih Turkov.

Neodločni carevič Uroš ni vedel, ali bi branil z zbrano vojsko prestol pred pohlepniimi Mrnjavčevići ali bi jo vodil zoper drzne Turke. —

Takrat je pop Nedeljko prav v dušo spoznal junaka kraljeviča Marka.

Mladi Vukašinovič, hrabri Marko, se ni dal zamamiti v dvorske spletke, se ni dal ujeti v zanke politikujočih velikašev.

Ljudstvo je to kaj hitro opazilo in se ga z vsem srcem oklenilo. Tudi tisti veliki in mali vlastelini, ki jim je bila resnično mar blaginja domovine, so mu prisegali prijateljstvo in zvestobo.

Tako je imel največ pristašev kraljevič Marko, ki se ni gnal za carsko oblastjo.

Ko je državni zbor v Prizrenu urejal nastale homatije in oddajal carsko krono, je kraljevič Marko, ki mu je bilo zoprno vsako politikovanje, kljub prošnjam in grožnjam častihlepnega očeta in kljub obetom kovarskih stricev odločno stopil na carevičevo stran in tako rešil državo bratomornih bojev.

S tem dejanjem si je pridobil hvaležnost mladega cara Uroša in spoštovanje ljudstva, a izgubil je ljubezen očeta. Odslej je kralj

✘

Juš Kozak: Dota.

✘

Vukašin, ki ga je državni zbor določil vsaj za skrbnika in svetovalca mladoletnemu caru in ki si je počasi vendarle prilastil vso carsko oblast, sina Marka žalil, kjerkoli je le mogel. A najhuje ga je zadel, ko mu je po očetovski in kraljevski pravici prepovedal ljubezen do lepe vdove Ravijojle.

Nasprotstvo med očetom in sinom se je nekoliko poleglo, ko je umrla lepa vlastelinka in ko se je vsa Srbija morala pripravljati na odločilne boje s Turki. 420

Oče in sin sta se zbogala, trmoglavo plemstvo se ni pomirilo. Mir in varnost domovine, to jim je bila zadnja skrb, politične zdrahe in grde spletke so jim bile poglavitna misel. Lehkomišelnost so se pretepali in slabili, z napadi ob mejnih krajih dražili Turke, junaško popivali in se pijani hvalili, kdo je več turških glav posekal, kdo več ujetnikov nalovil in blaga naplenil.

Kraljevič Marko je jezno gledal te nerodnosti. Premagal je samega sebe, svojo žalost za Ravijojlo in se čisto zadal v službo domovine, v službo ubogih in preganjanih. Slekel je dvorsko obleko, otresel se gizdavega nakitja in se oblekel v suknjo iz volčje kože, a pokrival se s čepico iz nestrojene soboljevine. Tudi šarca je posebej opremil. Podkoval ga je s težkimi podkvami in pokrival z medvedjo kožo. Ob vsaki strani sedla je zataknil po eno dolgo bodalo, a na obločje sedla je obesil šestoperi buzdovan. Opasal se je s strašnim mečem, dal čez ramo dolgo kopje, zavihtel se na kopajočega in hrzajočega šarca in šel...

A za njim je zvesto hodila ljubezen ljudstva in ga zanosno opevala...

(Dalje prihodnjič.)

Juš Kozak:

⟨Nadaljevanje.⟩

Dota.

6.

Slepa radost ždi pod kostanjevimi listi, kadar jih omrežijo žametne koprene pomladne svetlobe. Iz noči v dan raste, nalivi izpod črnih oblakov so le uteha njeni koprneči žeji, dokler ne prižge na zelenih svečnikih vseh svečic, ki bleste čebelam na njih daljni poti za sladkostjo uživanja. — Tako se je razcvitala Marta. Vedno skrivnostnejše so plapolali plameni sredi temnih punčic, podobni žarečim pestičem med svilenimi trepalnicami.

Preko spomina je šlo razdejanje očetnine; še za misli na sestri ni našla oddiha, ker so jo vsepovsod spremljale sinje oči gospoda

✘ Pavel Karlin: Noč. — Ivan Zorec: Kraljevič Marko. ✘

obupnem kesanju, preveč je žejna sladostrastja in če jo obkladaš z očitki, se posladka z njimi. Oj, Damjan, podlost je ime tvojemu napuhu! Čuj, Damjan, dete, ki leži poleg matere, presrečne od rojstva, je iz tvojega semena. Kaj si vlil v ta biserni kelih, v to rožnato posodico?»

Damjan je zatisnil oči in ušesa. Toda stal je sam pred seboj in zrl v trepetajoče srce: «Še to je laž, kar si očitam. Saj ne verjamem, le naslajam se v bičanju. Izgrizel bi rad iz sebe svetnika, nad katerim bi imel dopadajenje. In te baže poniglavcu se je rodil sin!»

Prebudila se je Marta, dan je rasel iz obzorja in oči, vrpte vso noč v svoje brezno, so se skrile za sladki pajčolan nasmeška:

«Glej ga, Damjan.»

Vznak je ležalo poleg nje in izpod malega čelčka je pokukalo dvoje črnih popkov. Avbica je zakrivala glavico, rubinaste ustnice so se skremžile in pričele svojo uporno pesem.

«Glej ga, kričačka. Se že oglašá tiranček.» In mali je začel prebirati svojeglavno svoj prvi abecednik.

«Čakaj, takole! Joj, tiran ti mali, kakor tvoj oče.» In poljubila je Damjana na čelo. (Dalje prihodnjič.)

Pavel Karlin:

Noč.

⟨Largo cantabile.⟩

Ali slišiš, kako je na nebu zapelo?
Dvoje trudnih src se je v daljo objelo ...

Ali čutiš, kako je zadihala noč?
Dvoje rok se je našlo — trepetajoč ...

Ali vidiš? Za gôro bliski gorijo.
Štiri oči, ki v bodočnost strmijo ...

Ivan Zorec:

⟨Nadaljevanje.⟩

Kraljevič Marko.

V belem dvoru kraljevskega mesta Prilipa so leto in dan pili svetogorski menih Nedeljko in junaški stotniki, so pili v moč ostarele krvi in olajšanje skrbi, v veselje in junaško zdravje, so željno pili in srdito politikovali. A kraljevič Marko je z jezo in s tugo v srcu križem države od gradiča do gradiča, od mesta do mesta nosil glasno misel domovine, trpel

dostikrat celo pomanjkanje in vremenske nezgode, junačil po planinah in dolinah za domačimi in turškimi hajduki in nasilniki, pil po krčmah in med pobratimi dobro vino in se spopadal v junaških dvobojih s turškimi begi in z albanskimi agami.

Ob tistem času se je zgodilo, da se je beg Ferid Spahović, silni gospodar v Pazaru, sredi tridesetih svojih prijateljev ljuto napil dvakrat žganega žganja. V pijanosti se je hvalil:

«Bratje moji, trideseteri junaki, pogledajte mi beli grad, jako moje gnezdo s šestimi stolpi silnimi! Na vseh je po ena glava junaka, ki sem ga v dvoboju premagal te dni, le na šestem stolpu še ni glave. A tja pritrdim rdečo glavo kraljeviča Marka, da mu ugasne velika slava nepremaganega junaka...! Tako mi velikega Alaha in svete brade prerokove!»

Kako se je zarekel ljuti Turčin, je zvedel despot Vuk Zmaj in brž poslal do kraljeviča Marka belo pismo:

«Božja ti pomoč, pobratime Marko! Evo, imaš grdega sovražnika. Beg Ferid Spahović, silni gospodar v Pazaru, je premagal v junaškem dvoboju petero znamenitih junakov. Njih glave je pribil na pet stolpov svojega gradu, a na šesti stolp, tako se je zarekel ljuti Turčin, hoče pritrditi tvojo rdečo glavo, da ti ugasne velika slava nepremaganega junaka... Moj brate, kraljevič Marko, varuj se zasede in prevare!»

Kraljevič Marko je prečital in razumel belo pismo zvestega pobratima despota Vuka Zmaja, skočil na lahke noge in se napotil pred jaki grad bega Ferida Spahovića.

Ko je prišel do gradu, je na svoje oči videl, da je na petih stolpih nabodena po ena glava junaka.

«A tam na šestem stolpu je namenil prostor moji rdeči glavi!» se je spomnil kraljevič Marko in se je grdo raztogotil.

Pognal je konja šarca v beli dvor in je zaklical junaški pozdrav.

Pa beg Ferid Spahović je bil odšel na gosposki lov v zelene planine, na gradu mu je bila sama žena.

«Pomozi Bog!» jo je pozdravil kraljevič Marko. «Kje je prijatelj beg Ferid Spahović?»

«Hodi k vragu, neznani potepuh!» se je namrdnila ošabna begica in mu ni odvrnila božjega pozdrava. «Hodi, moj gospodar se ne prijatelji z vsakim klatežem!»

Hude besede ošabne begice so Marka užalile. Krivo jo je pogledal izpod nagubanega čela in jo udaril v obraz; udaril jo je samo na lahko, a zlati prstan na roki jo je oprasnil, da se ji je kri pcedila po prebelem licu.

«Ne jezi se preveč name!» je rekel, ker mu je jeza nekoliko odnehala. «Pozdravi bega Ferida Spahovića in tako mu reci, da ga čakam v krčmi pod gradom. Tja naj pride, da se napijeva vina, preden mu vzamem predrzno glavo!»

Tako je rekel in se obrnil, privezal pred krčmo šarca, sedel in pil dobro vino. Pil je, ni se napil; še je pil, še se ni napil in načakal.

Ko se je beg Ferid Spahović vrnil z gosposkega lova v zelenih planinah, mu je žena padla pred noge in se jokala v bridkih solzah hude jeze. Z belim robcem svilenim si je brisala rdeče oči in ščemečo rano na prebelem mladem licu.

«Kaj ti je, moja zvesta ljuba? Zakaj ti teko solzice grenčice iz oči prevročih? Kako, da ti je krvav beli robec svileni?» se je čudil ljuti Turčin.

«Gospodar moj, beg Ferid Spahović! Ko si bil na gosposkem lovu na zelenih planinah, glej, je naenkrat prišel na konju šarcu, pokritem z veliko medvedjo kožo, neznan človek. Oblečen je bil v suknjo iz volčje kože in pokrit s čepico iz neustrojene soboljevine. Ob vsako stran sedla mu je bilo po eno dolgo bodalo, a spredaj na obločju sedla mu je visel buzdovan šestoperec. Opasan je bil s strašnim mečem in na rami je imel dolgo kopje.»

«A kaj je hotel?» je drhtel Turek.

«Pomozi Bog!» je pozdravil. «Kje mi je prijatelj beg Ferid Spahović?»

«Hodi k vragu, neznani potepuh!» sem se ujezila in mu nisem odvrnila božjega pozdrava. «Hodi, moj gospodar se ne prijatelji z vsakim klatežem!»

«Tako sem rekla v skrbi za tvojo čast, a on, glej, me je udaril in ranil po prebelem licu, ki ti je bilo zmerom pokorno v sladkost prenežno in v veselje neizmerno; udaril me je in ti sporočil, da te čaka v krčmi pod gradom in tja naj prideš, da se napijeta vina, preden ti vzame predrzno glavo... O, gospodar moj, pojdi in maščuj sebe in mene!» je ihtela huda žena hudega Turčina.

«Molči, nič se ne jokaj, moja zvesta ljuba! Za ušesa ti ga pripeljem v beli dvor, da ti bo služil in zibal sina!» je rekel in planil v krčmo pod belim gradom.

V krčmi ni pozdravil po pošteni šegi junaški, marveč je z buzdovanom po plečih udaril kraljeviča Marka in ga pozval na dvoboj.

«Miruj, ljuti Turek, ne budi mi bolhá v kožuho!» se je obregnil kraljevič Marko in ga krivo pogledal izpod nagubanega čela.

«Vstani, da se bijeva — žeja me po tvoji krvi!» se je togotil beg Ferid Spahović.

«Sedi k meni, da se junaško napijeva dobrega vina, preden ti vzamem predrzno glavo!» je mirno dejal kraljevič Marko in prijel za polno čašo vina.

A Turek se je še bolj raztogotil in udaril kraljeviča Marka po roki, da mu je odletela čaša.

To je bilo prehudo. Kraljevič Marko je poskočil, se zakadil v bojevitega Turka, mu potegnil sabljo iz nožnice in mu v silnem zamahljaju proč in proč odsekal predrzno glavo.

Nato je šel v grad, zaplenil vse neznanske zaklade bega Ferida Spahovića in jih razdelil v šest delov. Prvi del je odmeril ošabni begici, vdovi zapuščeni, drugih pet delov je podaril siromakom. Razrušil je beli grad, jako turško gnezdo, in šel svojo pot.

Jahal je, jahal in se pogovarjal z dragim šarcem, bil vesel zmage in osvete nad predrznim sovražnikom in pel junaške pesmi sebi v veselje, a vsem na kljubu; pojoč je že več dni jahal lepo počasi in čas ni imel zanj nobene vrednosti...

Ob nekem ranem jutru je jahal in pel pod kršnim Kačanikom. Samota in pušča je bila povsod, tiho, mrtvo in brezvetrno je bilo.

Kar so mu oči sokolje v daljavi ujele junaka na visokem črnem konju, ki se je takisto počasi bližal. In bolj ko se je neznani junak bližal, bolj ga je kraljevič Marko razločeval. Bil je velik, obilen, širokopleč mož in konj pod njim tako močan in velik, da se je Marku silni šarec v primeri z njim zdel pravo nebogljeno zizno žrebé.

Kraljevič Marko se je ustrašil. Ali porahljal je meč v nožnici, pripravil šestoperi buzdovan in poprijel za kopje. Bogme, ustrašil se je, a pobegnil ni.

«Kar Bog dá in sreča junaška!» se je vdal in zdirjal proti velikanu.

«Stoj! Kdo si?» je zavpil neznani mož — a sam se ni ustavil.

«Kraljevič Marko. A ti, kdo si in kam ti gre pot?»

«Jaz sem Musa Kesedžija in iščem tebe, nepremaganega junaka, da se pomerim s teboj v junaškem dvoboju.»

«Danes nisem jezen in mi ni do boja,» je odgovarjal kraljevič Marko. «A ne razjezi me! In s pota se mi ukloni! Ali se mi ukloni, ali se mi pokloni!»

Musa Kesedžija se je na ves glas zakrohotal, pod njim je bojevito zarezgetal in zaprhal velikanski črni žrebec, bijoč in kopajoč z nogami kršno zemljo.

«Huda ti je beseda, kraljevič Marko. Še nihče, glej, mi ni nikoli kaj takega ukazal!»

«Ali se mi ukloni, ali se mi pokloni!» je ukazal že nekoliko jezni kraljevič Marko.

«Kraljevič Marko! Čeprav te je na mehkih blazinah kraljica rodila, v čisto svilo zavijala in z zlatimi povoji povijala, z medom dolgo te hranila in s sladkorjem še krepila — in čeprav je mene sredi ovac na goli pečini ljuta Albanka rodila, v črno raševino zavijala in s srebotino povijala, z vodo hladno me pojila in z ovsenim sokom odredila: — pa me je vsak dan z Bogom rotila, naj se nikomur ne uklanjam, nikomur ne poklanjam!»

Kraljevič Marko, ki so ga te ponosne besede ugriznile v junaško srce, je naperil kopje in se pognal v drznega Albanca. Pa Musa Kesedžija je s težkim buzdovanom odbil kopje in zagnal svoje. Tudi kraljevič Marko je spretno odbil. Musa Kesedžija je potegnil sabljo, kraljevič Marko je pograbil meč in že zamahnil, a Musa Kesedžija je z buzdovanom v levici prestregel udarec in meč se je zdobil v tri dele. Zdaj je ljuto zamahnil Musa Kesedžija, a kraljevič Marko je takisto ujel udarec na buzdovan in sablja je Albancu odletela do ročaja. Naskočila sta se s samim buzdovanom. Tolkla sta in si prestrezala silne udarce, da sta se buzdovana okršila in raztreščila. Krasna junaka sta skočila s konj na vroči pesek in se pograbila z golimi rokami.

Ali junak se je nameril na junaka, junak Musa na junaka Marka in ni mogel Musa zmoči Marka, Marko ne izpodnesti Arbanasa.

Nosila sta se tako letni dan do poldne.

Musi je bela pena iz ust tiščala, Marku bela in krvava.

Pa je pihal Musa Kesedžija:

«Kloni, Marko, drugače te jaz priklonim!»

Pa je grčal kraljevič Marko:

«Ti se, Musa, ukloni, ali se pokloni!»

Strašna jeza je spopadla Muso Kesedžijo in mu podvojila grozovito moč. V silnem Musinem prijemu so Marku zaškrtale kosti, da se mu je stemnilo pred očmi. Musa ga je podrl na vroči pesek, pokleknil mu na junaške prsi in mu zvezal nabrekle roke. Potlej ga je vrgel na šarca in mu privezal noge na stremena, zajezdil svojega konja in vzel šarca za uzde.

Tako je gnal ujetnika, premaganega junaka Marka, v svoj daljni grad za kršnim Kačanikom, da bi se pred prijatelji pobahal s slavno zmago in da bi ga ob svečani priložnosti pogubil.

In sta jahala in jahala po pušči in samoti; vroče je bilo in dan se je nagibal.

Od vročega boja in solnčne žege se je Musa Kesedžija hudo užejal. Pogled mu je iskal hladan studenec, duša mu je hrepenela po beli krčmi z dobrim vinom za dobrega junaka.

«Čuješ, premagani junak kraljevič Marko!» je govoril. «Ali povej za hladan studenec, ali pokaži pot do bele krčme z dobrim vinom za dobrega junaka! Žejen sem, piti moram! Ali povej in pokaži, ali ti odrežem glavo, da se napijem tvoje krvi! Povej!»

«Poslušaj me, Musa Kesedžija! Blizu in daleč ti ni studenca s hladno vodo; odreži mi premagano glavo in se napij vroče krvi, ljuti Albanec, če te junaka že premaguje kruta žeja...! Ali pot poznam do bele krčme z dobrim vinom za dobrega junaka!»

Tako sta jahala in jahala po samoti in pušči in sta prijahala do bele krčme in dobrega vina.

Mlada krčmarica, lepa vdova Mara, je skočila pred prag in se je prestrašila, ko je zagledala kraljeviča Marka premaganega in ujetega. Nekaterikrat je že domoval pri njej, pel junaške pesmi v gosli javorne, pil dobro vino in pošteno plačeval. Skrivaj mu je zvito pomežiknila, a pred Muso Kesedžijo se poklonila do črne zemljice in mu poljubila trdo roko:

«Živ bodi, zdrav in srečen, o svetli junak Musa Kesedžija! Alah te blagoslovi in osreči v junaškem rodu, ker si premagal junaka kraljeviča Marka... Zakaj nekaterikrat je že pil pri meni ta klatež nasilni, pil za devet junakov in se vselej napil ko dež, ali plačal mi ni nikoli ne pare ne dinarja!»

«Ne govori, ne budali, nego vina nosi, da se odžejam v suho grlo in srce junaško!» je ukazal in jo grdo gledal.

«A zdaj sedi ti, sijajni junak Musa Kesedžija,» je hitela in ga silila na mehke preproge in blazine, «sedi in se napij dobrega vina in ne plačaj! Maščeval si me in plačal, ker si premagal klateža Marka!»

In Musa Kesedžija je junaško pil dobro vino, napival kraljeviču Marku, premaganemu in zvezanemu junaku, a vina mu ni dajal dobrega in vode hladne.

«Pij, slavni junak, Musa Kesedžija!» je silila zvita Mara, ker je želela, da bi se nejevernik napil in da bi mogla razvezati kraljeviča Marka.

In previdni Albanec je še pil in pil, a pameti ni zapil, marveč je, ko se je napil, odgnal kraljeviča Marka.

Za njim je s solzami v očeh in z žalostjo v srcu obupno gledala dobra Mara in jadikovala.

(Dalje prihodnjič.)

Nekaj ljubkava je v tej grozi - čisto svoji prozi. Ziplati je branje. Volo izplavalalo — 517 — *Čistota, 4/10*

Ivan Zorec: **Kraljevič Marko.** (Nadaljevanje.)

Musa Kesedžija je prignal zvezanega Marka v svoj močni grad za kršnim Kačanikom in ga zaprl v debeli stolp. To so zvedeli Musini prijatelji in so od vseh strani vreli, da bi čestitali zmagovalcu in da bi ob ozkih stolpnih linah zasmehovali premaganega kraljeviča Marka. — Ko se je Musa Kesedžija s prijatelji naveseljačil, je hodil do stolpnih lin in trpinčil zaprtega Marka.

«Čuješ, kraljevič Marko, milost bi ti izkazal.»

«Ne maram milosti!» je rohnel jetnik. «Ali še enkrat se poskusi z menoj v junaškem boju.»

«Nisi me razumel, kraljevič Marko. Drugačno milost ti dovolim: Ubijem te, a ker si bil junak, si sam smeš izbrati način smrti. Ali naj te nabodem na oster kolec, ali naj ti porežem krepke ude, ali naj ti odsekam rdečo glavo?»

Tako je vpraševal Musa Kesedžija in se glasno smejal, a kraljevič Marko mu je mirno odgovarjal:

«Zmagal si, stori, kar moraš! A preden me pogubiš, mi daj dobrega vina, da se napijem v tvoje junaško zdravje!»

Junaku Musi Kesedžiji so močno ugajale tako ponosne besede. Žal mu je bilo Marka, ni ga več dražil, a od smrti ga ni pomilostil.

Kadar pa je Musa Kesedžija šel na lov v planine, je pred stolpne line hodila z dragocenim glasbilom njegova sestra Begzada, da bi gledala slovečega kraljeviča Marka. Pesmi in povesti, ki so šle o njem, so ji razburjale mlado kri in ji razpalile vročo ljubezen do čudovitega junaka. 579

Bila je mlada, a visoka in vitka v stas, polnih, zdravih udov. Oblečena je bila v tenko belo platno. Okoli belega vratu ji je viselo sedem prekrasnih ogrlic, padajočih ji po krepkem nadržju. Dve sta bili iz rdečih koral, dve iz prebelega biserja, dve iz modrih draguljev, a sedma je bila iz sto rumenih zlatnikov... Ne samo bogata, tudi lepa je bila deklica Begzada. Oči so ji bile dve črni oparnici, obrvi dve debeli gosenici in trepalnice dolge in mehke kakor pavje perje, usta ko razpokla črešnja, rastoča sredi belih rož, in glas sladak ko golobje gruljenje, a smeh mil in topel ko soj božjega solnca. V očeh ji je gorelo hrepenenje, lice ji je bilo belo, skoraj blede, kakor bi ji žar iz vročih oči palil rdeče rože na obrazu.

Kadar je le mogla, je prišla pred line in se pogovarjala s kraljevičem Markom.

«Po Bogu brate, kraljevič Marko, kako ti je?»

«Kaj naj ti, mlada deklica, odgovorjam iz temne ječe v zlato solnce?» se je branil, ker ni hotel z žensko govoriti o svojem ponižanju.

«Smiliš se mi, kraljevič Marko, in rada bi ti pomagala.»

«Ne maram pomilovanja, dobra sestra Muse Kesedžijel!» je godrnjal, a oči ni mogel sneti z njene sveže ljubkosti. Kadar je bila pred linami, ni čutil ječe, če je ni bilo, mu je srce hodilo in so mu misli begale za njo. Lepa se mu je zdela kakor upanje, rad jo je gledal in poslušal, a delal se je kakor da mu ni nič do nje.

«Drag si mi, oprosti, kraljevič Marko —» je šepetala. Prsi so se ji sunkoma dvigale, v beli obraz ji je silila rdečica, ustnice so ji drhtele, iz napol odprtih ust ji je silila vroča sapa in ji dušila jecljajoče besede. «Drag si mi. Čas, ko čakam, da te vidim, mi je večnost, a ure ob tej odprtini se mi zdijo le trenutki...»

Drugič je spet prinesla s seboj dragoceno glasbilo in ubirala mile strune. Zraven je pela, besedilo si je po vzhodni šegi sama sproti skladala:

«Ni ljubezni, ni zvestobe v življenju mimo ljubezni in zvestobe dekliške duše... Pomlad nas vsako leto zapusti, solnce se vsak dan izneveri dnevu — ali dekle nikoli ne pozabi moža, ki ji je ukresal ogenj velike ljubezni...»

«Tako mi kakor skala trdne verel!» se je razburjal kraljevič Marko. «Solnce se spreminja: poleti greje, pozimi ne greje; ali moja zvestoba se ne spreminjal!»

Z dušo ga je poslušala, z očmi mu je odgovarjala in tiho pela v srebrne strune:

«A gle žica, — kako kuca,
a gle srce, — kako puca...!»

Tako je lepa Begzada v ljubezni in hrepenenju sladila ozko ječo ujetemu kraljeviču Marku.

A silni Musa Kesedžija je koval črne naklepe.

Neki dan je odklenil debeli stolp in je zaklical:

«Vstani, kraljevič Marko! Fridil! Počastiti in pogostiti te hočem!»

(580) Vodil ga je v prostrano sobano. Bila je lepa, da je človeku duša trepetala od radosti. Oči so se zavzemale in so hodile od prekrasnih preprog in bajne sobne opreme do silovitega orožja, obešenega na vseh straneh in bleščččega se v srebrnih in zlatih okovicah. Ob stenah so se vlekli mehki nizki blazinjaki, pred njimi so na široko stale priročne nizke mize iz temnega tujega

lesa. V ozadju sobane je ob prostorni zofi, obloženi s kašmirskimi blazinami, stala široka, a nizka miza iz slonovine. Za noge so ji bili nežni, iz srebrnih cvetic spleteni stebrički. Nad njo pa je na dolgi, zlati verižici visela dragocena kadilnica. Iz kadilnice se je dišeče vil modrikast dim tleče ambre in aloe. Tla so bila iz bizantinskega mozaika in večji del pogrnjena s težkimi perzijskimi preprogami. Na vseh štirih stenah je bilo po več vrat, zastrtih z debelimi zastori. Po stenah so visela draga ogledala iz latinskih dežel, v zrcalih je svetlo odsevala bogata lepota razkošne sobane.

Musa Kesedžija je vodil kraljeviča Marka k prostorni zofi s kašmirskimi blazinami, sedel sam med mehke obloge, a njemu ukazal, naj sede k podnožju.

Komaj je kraljevič Marko sédel, so se odgrnila vsa vrata in v sobano so se prihihtale bele in črne odaliske. Bile so prav mlade in skoraj gole, oblečene le v toliko, da so se jim povečavale lepote prožnih in kipečih telesc. Zlekovale so se po blazinjakih ali valjale po tleh kakor igrajoče se mlade mačice.

Takoj za njimi so se pokazali takisto napol goli evnuhi in začeli v srebrnih in zlatih posodah nositi pred gospodarja in gosta predobrih jedil, izbranega sadja in dobrega vina, medu in sladkorja.

«Jej in pij, kraljevič Marko!» je silil Musa Kesedžija.

Kraljevič Marko se je bal prevare in strupa, pa ni jedel in ni hotel piti.

«Jej, ti pravim, in pij po mili volji!» je gospodar silil gosta. «Ne misli, da te hočem zastrupiti! Šestoperi buzdovan, kriva sablja, dolgo kopje, — to mi je orožje. Strup je pomočnik le strahopetnih in hinavskih slabičev!»

«To je resnica in ti si junak, Musa Kesedžija!»

In sta jedla in pila, a sredi sobane so prekrasne odaliske mehko plesale čudovite, strastne in vesele plese ob drhtečih zvokih srebrnostrunih plunk, ki so jih same spretno ubirale z navajenimi prsti.

Pa Marku ni šla v slast ne jed ne pijača. V ječi se je bil vsega dobrega odvadil.

«Jej in pij, kraljevič Marko!» ga je gostitelj znova silil. «Jej, pij in bodi dobre volje, dokler še nosiš glavo na vratu!» mu je govoril in oči so se mu svetile.

Kraljeviča Marka je ugriznilo v srcu, kri mu je vrela, goreče oči so mu tipale po orožju na stenah.

A Musa Kesedžija se je delal, kakor da ne vidi njegovih pogledov, in se mu smejal.

«Glej, iz Prilipa kraljevski Marko, glej mlada telesca lepih odalisk, kako jih razganja ljubezen!» se mu je smejal in ga opozarjal na blestečo in kipečo lepoto plesočih deklet.

Razgrete odaliske so se slikovito in prožno sukale in zvijale, brenkale v doneče plunke in polglasno pele iz mladih belih grl. Gibi so jim za trenutke mehko odnehavali kakor v prijetnem dremežu ob vročem poletnem dnevu, glas jim je tresoč se odmiral skoraj v skrivnostno tišino kakor zakesneli vzdih v napol bedecih sanjah, — ali naenkrat so se jim spet naproženo napele mlade kite gibkih telesc v zibajočem in prepletajočem se kolu, glas jim je čuvstveno povzemal ognja iz najtoplejših globin in vsa sobana je rajala v opojnem zanosu in poltiho pela v mamečem valovju tlečih dišav.

Kraljevič Marko jih je gledal, a srce se je pogovarjalo z dobro Begzado — in misli so slišale njene čiste strune:

A gle žica, — kako kuca,
a gle srce, — kako puca...!

Kje je Begzada? Kaj dela? Ali ve, da je on gost Musi Kesedžiji?

Musa Kesedžija je dosti pil. Napival je gostu in govoril:

«Čuj me, iz Prilipa Marko! Oba ne moreva živeti, prevelika sva junaka, za oba ni prostora. Pride petek, turški svetek, tedaj ti odbijem glavo. Oprosti, kraljevič Marko!»

V Marku je vrela kri, oči so tipale po orožju na stenah. Ali pomislil je, da gostuje in blaguje za gostiteljevo mizo in da je misel na pobjo velik greh zoper dobre stare šege in zoper pravičnega Boga. Spet je snel oči z orožja, ponosno pogledal gostitelja in trdo rekel:

«Zmagal si; stori, kar moraš!»

«A ti jej in pij in bodi dobre volje; še ti je glava na vratu! Glej, tudi jaz sem dobre volje in dam ti dekle, katero si izbereš. Naj ti bo v sladko zabavo še pred smrtjo in naj potlej umrje s teboj, ker ne maram za teboj dediščine razen junaške slave.»

Še ga je gostil z jedili in pojil z vini, zabaval s sladkimi strunami in s pogledi lepih deklet, dražil in zasmehoval, a ko se je naveličal, se mu je oprostil:

«O, kraljevič Marko! Ne zameri, da te žalim, ali pijan sem vina in veselja, da te imam v pesteh in da te bom pogubil. Za oba ni prostora...! Pride petek, turški svetek —! To pomni, a oprosti!»

Tako mu je govoril in ga spet zaprl v debeli stolp za ozke line.

Tam je kraljevič Marko čakal hudega petka, turškega svetka, kakor ujet lev v kletki nemirno hodil po ozki ječi in ljuto klel svojo zlo usodo. V misel so mu hodili spomini iz svetle mladosti, spominjal se je vseh junaških dvobojev, srce mu je stiskala misel o vilinsko lepi Ravijojli in mu hrepenela po blagi, mladi Begzadi; a najbolj je premišljeval o domu in materi in o junaški slavi, ki se bo z njim utrnila.

Ta domislek ga je nemilo bolel. Od tuge je začel peti, ker se ni znal jokati...

Pel je junaške pesmi in pel je pesmi ljubezni; pel je lepo kakor labod, ki pred smrtjo poje svoj najlepši spev.

Lepa, mlada Begzada pa ga je poslušala in je trepetala:

«Govori, kraljevič Marko, ali je res, da še nimaš žene?»

«Dà, duša moja, lepa Begzada mlada, je resnica; o, da ne bi bila resnica!»

«Ali bi se oženil, če bi se rešil iz ječe?»

«Ko pridem iz ječe, brez glave pridem; vzel mi jo bo Musa Kesedžija!»

«Ne misli, kraljevič Marko! Jaz te rešim, ker te ljubim. Ali me ljubiš, kakor te jaz ljubim?»

«Duša moja, ljubim te še ob smrtni uri.»

«Ali me ljubiš, kraljevič Marko?»

«Ljubim te, solnce moje ječe!»

«Ali me ljubiš, kraljevič Marko?»

«Ljubim te, sladka misel moja!»

«O, rešim te, ker te ljubim! Rešim te!» je vzkliknila koprneča Begzada.

In tako je tudi bilo. Ko je šel Musa Kesedžija na lov v planine, je Begzada opremila Markovega šarca in zase čilega konja, vzela svetlega orožja, poiskala težke ključe in odprla ječo.

Kraljevič Marko je najprej popadel krasno orožje, potlej objel rešiteljico in jo posadil na konja, še sam skočil na dragega šarca in bežal z dvojnimi zakladom: z zlato svobodo in z lepo prijateljico; bežal naravnost v beli grad kraljevskega Prilipa.

Ali kralj Vukašin mu je bil še zmerom nekoliko gorak in mu ni dovolil, da bi živel z lepo Begzado. Tudi svetogorec Nedeljko in dvorski veljaki so zmajevali z glavo in ga grajali.

Tako se je kraljevič Marko čisto umeknil z dvora in se udomil v planinskem gradiču, ki ga je bil podedoval po rajnki Ravijojli.

Pred tihi planinski dom pa je kmalu pridirjal s hudim pismom sèl Muse Kesedžija.

Tako je govorilo pismo:

«Kraljevič Marko!

«Naj ti oči izkoplje kuga! Ko te ni rešil buzdovan šesteroperi, kar ti je odreklo kopje in česar si nisi pribojeval z mečem junaškim, — to si, prekletnik zvitorepi, skrivoma izzvijačil s pomočjo neumne ženske!

In nejunaško si me razžalil, ko si mi strahopetno oskrnil ⁵⁷⁴čast mojega rodu in mi ukral sestro mlado, edinico Begzado!

Zapovedujem ti, premagani junak kraljevič Marko, da se vrneš z njo, drugače pridem pote sam!»

Kraljeviča Marka je bilo sram in ni nič odgovoril.

In res mu je prišel pred planinski gradič sam Musa Kesedžija.

«Na noge, kraljevič Marko!» je izzival. «Kje si, da ti porežem klapouha ušesa in odbijem rdečo glavo?»

Kraljevič Marko je stisnil zobe in mu šel peš in brez orožja naproti.

«Po Bogu brate, Musa Kesedžija, dobra ti srečal!» ga je pozdravil. «Glej, praznujem krstno slavo, ne morem se bít!»

Ko je Musa Kesedžija videl, da kraljevič Marko ni v orožju, se je zmedel.

«Goljufal si me in hudo razžalil!» je pretil.

«Zvijača je orožje in pristoja tudi najboljemu junaku. Oprosti!»

«Ženska je bila zvijača, ne tvoja!»

«A Begzada je v ljubezni moja. Oprosti!»

«Bíj se z menoj!»

«Ne morem. Sam veš, da mi ne gre segati po orožju in prelivati junaške krvi v dan svete krstne slave. Prosim te, pridi mi v bele dvore, da blaguješ in aguješ z menoj!»

Musa Kesedžija je pobesil glavo nizko na široke prsi in se zamislil. Potlej je razjahal in kraljevič Marko je pristopil, rekoč:

«Pomozi Bog!»

«Srečna ti krstna slava!»

«Bog daj!»

In junaka sta si stisnila močne roke, da je obema kri brizgnila izpod nohtov.

«A kje mi je sestra Begzada —?»

«Zapoveduje slugam, ki nama pripravljajo svečano gostijo.»

«Da bi ji vile lase populile —!» je rekel Musa Kesedžija, a ne prenejevoljno.

Iz belega dvora je pritekla mlada Begzada in se kakor veter vrgla k nogam pomirjenega brata.

«O, moj rodni brate — oprostil!»

Musa Kesedžija jo je gledal, gledal. V obraz mu je udarila kri, a rekel ni nobene. Potlej jo je pobožal po sklonjeni glavi in se je molče obrnil od nje.

«O, moj junaški brate!» je vzkliknila v preveliki sreči, poljubila mu težko roko in se od veselja razjokala.

Kraljevič Marko je veselo odvedel gosta v bele dvore, a preden je Musa Kesedžija prestopil prag, je slugam oddal orožje, da ne bi žalil gostitelja in da bi mu izkazal zaupanje.

V svetli sobani, opremljeni še dosti lepše nego je bila sobana Muse Kesedžije, je gospodar namestil gosta na debele preproge in mehke blazine in ga prijazno gostil z okusnimi jedili in pojil s sladkimi vini. In vse je bilo še dosti boljše nego na gostiji v jakem gradu Muse Kesedžije, le odalisk, njih godbe, pesmi in plesa ni bilo.

Pa tudi brez odalisk, njih godbe, pesmi in plesa sta junaka dobro pila in se junaško napila. Ko sta se napila, sta si pravila junaške zgodbe.

«Čuješ, kraljevič Marko,» se je gost naenkrat domislil, «še se moram pomeriti s teboj!»

«Ko dopraznujem krstno slavo, se ne bom branil,» mu je mirno odgovoril kraljevič Marko. «Ali da ti pravo povem: Sestra tvoja ljubi mene, a ljubi tudi tebe. In kaj bi bilo, če pogubiš ti mene, ali če pogubim jaz tebe...? Od žalosti bi umrla, glej!»

«Hudo si me razžalil, ko si mi jo odvedel.»

«Ljubezen, Musa Kesedžija, ljubezen. Za to lepo ljubezen bi bil tvegat še dosti več!»

«Neumno govoriš, kraljevič Marko! Za ljubezen neumne ženske bi bil tvegat.»

«Vse, vse bi bil tvegat... Če bi tudi zdajle izbirati moral med ljubeznijo s peklom in med rajem brez ljubezni: — ne bi se težko odločil!»

«Modra je ta! Tudi jaz bi znal izbirati!» se je nasmehnil Musa Kesedžija, ki mu je Marko zmerom bolj ugajal, pil dobro vino, rdel in se oziral.

«In da nimaš odalisk?» mu je pomežiknil.

«Nimam,» se je nasmehnil tudi kraljevič Marko.

«Ko si mi bil gost, glej, sem ti bil ponudil v sladko zabavo najlepšo odalisko. A ti?»

«Nimam,» je trpel kraljevič Marko, ker ni mogel ustreči gostu.

«Odaliske nisi maral, a vzel si mi sestro, kraljevič Marko!»

«V ljubezni sem jo vzel, Musa Kesedžija.»

✘

Gliša Koritnik: Da zberem...

✘

«Ali imaš vsaj rodno sestro, da z njo poravnaš krivico?» ga je trpinčil.

«Nimam sestrice dragice.»

«A kaj imaš, kraljevič Marko? Kaj imaš, da se zbogava?»

«Imam junaško slavo, to hočem deliti s teboj.»

«Sam jo imam, bi dejal,» je smehljaje rekel Musa Kesedžija.

Kraljevič Marko je razumel gostov posmeh, a je spravno rekel:

«Pobratim te in junaška slava ti bo še večja!»

«Ne odrečem, junak si, moder si, kraljevič Marko!» je v velikem navdušenju kriknil čisto premagani Musa Kesedžija.

Pa sta vstala silna junaka, si načela žile na krepkih rokah, kanila krvi v skupno čašo vina, pomešala in izpila vsak polovico.

«Da si mi zdrav in srečen v slavi in junaštvu, pobratime Musa Kesedžija!»

«Da si mi zdrav in srečen v modrosti in kraljevosti, pobratime kraljevič Marko!»

In sta se objela v prijateljstvu, poljubila v junaško lice in razjokala od sladkega čuvstva miru in sprave.

«Srečna ti krstna slava, pobratime Marko: — tudi pobratimija je junaštvo!»

«Naj ti Alah dodeli najlepših hurisk v raj, pobratime Musa: — veliko resnico si povedal!»

In spet sta se poljubila v junaško lice in veselo pila v zdravje svoje moško in v srečo zveste pobratimije.

Beli gradič se je milo kopal v večerni pesmi, ki jo je pokojno pelo krasno solnčno žarenje. Ta pesem, velika duša mogočnega solnca, jima je bila pesem pesmi, ki jo je v sladkem miru čutilo mirno in veselo srce.

(Konec prihodnjič.)

Gliša Koritnik:

Da zberem...

Da zberem vse biserne solze — Da zmislim vse misli cvetoče,
iz časov zaljubljenih — ki nate sem mislil jih kdaj —
ki duša mi v njih je tonila — spoznal bi vso božjo lepoto,
morjé bi izplakal iz njih... spoznal bi v njih večnost in raj.

Da vjame té misli in solze
trenutno mi srčni utrip —
umreti bi moral od groze —
Boga razodel bi ta hip...

Ivan Zorec:

Kraljevič Marko.

(Konec.)

V belem dvoru kraljevskega mesta Prilipa je sedel sredi junakov svetogorec Nedeljko in pil dobro vino; pil je od veselja, da se napije, in pil je v zdravje in srečo visoke mu kraljevosti Vukašina kralja in junaške srbske vojske, ki je prav do Brusila meče zoper prekletnike Turke. — Z njim so pili stotniki junaki, v slovo so pili, junaško se napili in očetu svetogorcu besedili:

«Blagoslovi, oče svetogorče —!»

Po vrsti so poklekali predenj, polagali mu do starih nog svoje gole meče in sklanjali vroče glave.

Svetogorec Nedeljko je stal, dvigal roke v molitvi in jih v blagoslovu pokladal na junake:

«Oče naš, vojnih trum Gospod, moč in oblast ti je v nebesih in povsod, — o, usmili se nas...! Ne zavrzi Svojih zvestih slug, marveč roso Svoje svete milosti kani na krščansko orožje, ki ga nesemo v boj zoper nejevernike za presveti križ in za srečo in svobodo našega naroda. Amen!»

Še so pili v srečo junaško in slavno zmago; v slovo so pili in do dna izpili, svetogorcu posvečeno roko poljubili, na hrzajoče in prhajoče konje skočili in sledili kralju Vukašinu, ki si je bil od cara Uroša izsilil vso vladarsko oblast in ki je zdaj vodil vojsko šestdeset tisoč mož v Trakijo, da bi Turke pregnal iz Evrope.

Kraljevič Marko je bil z očetom še v jezi in ni šel z njim. Sedel je v belem planinskem gradiču, izpod čela krivo gledal in trdo vratno molčal iz dneva v dan.

«Gospodar moj, kraljevič Marko, zakaj se ti odvrta srce od mene?» je tiho govorila zvesta ljuba Begzada. «Ali te ne ljubim dosti...? Ne govoriš, samo molčiš...»

«Duša moja, Begzada draga, besedo sem ti dal in srce, — misli moje mi pusti! A zdaj mi daj vina in pokoja!»

Pil je, a ni se napil; pil dobro vino in kuhal sveto jezo na očeta, pil od togote in skrbi. —

V srbski vojski ni bilo sloge. Objestni velikaši so se tikoma pred sovražnikom še pulili za svoj prav. Ko se je leta 1371. blizu Črnomena ob reki Marici ukresala vroča bitka, so maloštevilni Turki popolnoma potolkli nesložne, samo po plenu, časti in oblasti hlepeče Srbe.

Padel je kralj Vukašin in z njim tudi oba njegova brata despot Uglješa in vojvoda Gojko.

Nesreča je nemirne velikaše ustrašila, izmodrila ne.

V beli dvor kraljevskega mesta Prilepa je Vukašinova vdova Jelena, mati kraljeviča Marka, sklicala zbor državnih velikašev in plemičev.

Prišli so knezi in vojvode, župani, veliki in mali vlastelini. Najuglednejši in najvplivnejši izmed njih so bili: knez Mladen Gjordjević, knez Radoslav Dmitrović, knez Vranilo Simeonović, veliki logotet¹ knez Rajko Bogunović; vojvoda Mišljen Hreljanović, vojvoda Dragomil Vučetić; župan Dabiša Modrunić, župan Vratko Popović; vlastelin Grgur Kurjaković in zelo glasni in prepirljivi vlastelin Branko Živković.

Vsi ti so ponosno hodili po veliki sobani in postajali ob skupinah glasnih veljakov ali pa so prisedali k tistim, ki so počivali ob zelo dolgi mizi. A njim ni bilo miru. Vstajali so, hodili do tega, do onega in spet sedali in se pregovarjali s komerkoli.

Ali bi kazalo zbrati novo vojsko, ali počakati, da se Bolgari, zoper katere se je obrnila turška sila, zapleto v boj s Turki; ali naj prevzame vojno poveljstvo car Uroš, ali naj Vukašinov naslednik obdrži poveljstvo in dobi tudi vso državno oblast, o tem so se sporekali in čakali na kraljico.

Po sobani so vreli kakor valovi nemirnega morja bučni pogovori in prepiri oblastnih in samoglavih velikašev.

Kar so se razmeknile težke zavese na širokih vratih, izza njih je stopil glasnik in zaklical:

«Jasna gospoda, — dvorjanski prihajajo!»

Šum se je nekoliko polegel, a takoj spet začel.

V sobano je prišla vrsta dvorskih uradnikov in se razmestila v ozadje za pročeljem mize. Uradniki so bili oblečeni v svečane dvorske obleke, ki so jim bile ukrojene po bizantinski šegi. Prihajali so po redu svojih činov in so se tako tudi razmestili.

Za uradniki je počasi šel svetogorec Nedeljko s tremi svečeniki in se postavil ob desno stran miznega pročelja.

Zdaj sta pridrobila dva plemiška dečka, prijela vsak za eno krilo zaves na vratih in naznanila:

«Veličanstvo kraljica — visoka mu kraljevost kraljevič!»

Nastala je tišina, ves zbor je skočil na svoja mesta ob mizi, upiral oči v vrata in čakal.

Kraljica je prišla dostojanstveno in ponosno, nekoliko pred njo je stopal kraljevič Marko, za njo so šle dvorjanice. Na pragu je postala, oči so ji švignile po zboru, ki je glasno pozdravil :

¹ Vladarjev prvi svetovalec. — *Pisatelj.*

«Mnoga leta kraljici! Mnoga leta kraljeviču Marku!»

Počasi je prišla do pročelja mize, kjer sta stala dva visoka, z mehkim rdečim blagom preoblečena stola. Oči so se ji ustavile na kraljevem sedežu. Žalost ji je stisnila grlo in jo spekla v očeh. Z obema rokama si je pokrila obraz, rame so ji podrhtevale v tihem joku. Ni sedla. Dvorjanice so stopile v ozadje. Kraljevič Marko je obstal za očetnim sedežem.

Vse oči so bile na žalostni kraljici, ki je izpregovorila:

«Dobrorodna in plemenita gospoda! Knezi, vojvode, župani, veliki in mali vlastelini! Zdravstvujte in hvala vam, ker ste prišli! Sklicali smo vas, da se posvetujemo z vami in da se zaverite nasledniku rajnkega kralja...»

Glas se ji je zatresel in beseda ji obmrta.

«Mnoga leta kralju Marku Vukašinoviču!» so zagrmeli zborovalci.

Marko, ki je do zdaj stal za očetnim sedežem, je mirno pogledal po zboru in sédel. Za njim je sedla tudi kraljica. Potrdil je dvorske uradnike v službi, priznal plemstvu stare pravice in ukazal:

«Oporoka blagopokojnega kralja, našega junaškega očeta, naj se prebere!»

Pribočnik rajnkega kralja, veliki, plečati, zmerom molčeči Lazar Vidaković, gospodar močno utrjenega gradu nad sotesko, ki vodi iz zahoda v Prilep, se je obrnil k pisarju Blažu Radojčiću, učenemu starcu iz daljnega Dubrovnika. Ta je odmotal zapečaten zavitek pergamena in ga dal Vidakoviću, ki ga je raztegnil in položil pred kralja.

Kralj Marko se je s konci prstov doteknil dolge listine in rekel: «Pisar naj bere!»

«Svetla krona, visoka ti kraljevost, oprosti!» se je naenkrat oglasil svetogorec Nedeljko. «Rajnki kralj mi je pred odhodom v boj naročil, naj oporoko poslušajo s teboj samo veličanstvo kraljica, pribočnik Vidaković in jaz, a prebere naj jo Blaž Radojčić!»

Kralj Marko je zardel, odrinil listino in glasno rekel:

«Tako zapovedujemo: Svetogorec Nedeljko, naš zakladnik Vaso Pribac in vlastelin Branko Živković naj odpro kraljevsko zakladnico, popišejo vse dragocenosti in ves denar! Dalje zapovedujemo, naj se izterjajo vsi davki in pošljejo kraljevski zakladnici!»

Plemiči so se spogledali, njih vroče oči so zagorele in se razumele:

«Trd bo, pa se bo že vdal!»

«Dalje je naša kraljevska zapoved,» je govoril kralj Marko, «naj se zbogajo knezi, vojvode, župani, veliki in mali vlastelini in naj se pripravijo na boj za obrambo domovine!»

Tako je ukazal, se obrnil in počasi odšel. Ni maral nobenih posvetovanj s prepirljivimi plemiči, sam je hotel odločati v vsem.

Tudi kraljica je vstala in šla za njim.

«Na mnoga leta kraljici,» so zavpili veljaki in čisto pozabili na pozdrav tudi kralju.

Razburjeni zborovalci so se sprva molčé gledali, potlej pa so začeli pestiti pribočnika in ga učiti, kako naj vpliva na kralja, da ne bi vladal preveč po svoji volji.

Vidaković je molčal in jih resno gledal.

Kralj Marko je dobro opazil, kako je napomenek davkov vznemiril samogoltne plemiče. In to se mu je dobro zdelo. Ko pa je bil sam, ga je prevzela neka boleča tesnoba. Kljub vsem upornim mislim je čutil, da si je s prestolom pregradil pot svobodnega junakovanja, zapravlil moč lastne volje in se zaslužnil neki trdi in nepreporni usodi.

V tem spoznanju je začel razumevati zagrmelost in strogost rajnkega očeta. Polile so ga obile solze prve resnične žalosti za očetom. Z vsemi mislimi ga je iskal in skesano prosil odpuščanja.

Beli kraljevski dvori so mu bili pretesni in so ga preveč spominjali očeta in kraljevanja. Skočil je na konja in zbežal v planinski gradič, da bi se umeknil vsem in se skrtil tudi sam sebi.

Begzada, ki ga že dolgo ni videla, se je ihté vrgla predenj.

«Gospodar! . . . Gospodar! . . .»

Vse, kar mu je hotela povedati od žalosti in od veselja, je dala v sólo to besedo.

«Mirna bodi, Begzada mlada!» je rekel in jo pobožal.

«Mir mi je v tebi, o gospodar, in ti si venomer v meni.»

«Vina mi daj, da ti pijem v lepoto in ljubezen, o Begzada! Vina mi daj dobrega, da pirujem in ne žalujem! Po mir in odvezo od grehov in skrbi sem prišel. Daj vina, Begzada mlada, a Bog in sreča junaška potlej da, kar da!»

Sedel je v belem planinskem dvorcu in pil iz prebelih rok Begzade mlade dobro vino; pil je, da se še enkrat junaško napije, pil, da si prepodi iz srca neprijetno tesnobo hudih skrbi in bridkost žalosti za očetom. Sam je pil in se ni napil.

«Kaj ti pravim, Begzada mlada? Slà mi pošlji po svetogorca Nedeljka!»

In je sedel svetogorec Nedeljko z Markom kraljem, pil z njim dobro vino, pil, se napil in govoril:

«Pij in se napij, kakor je pil kraljevič Marko, a pojdi in vladaj, kakor je vladal kralj Vukašin!» —

Kralja Marka je za srce prijel boleč spomin na svobodo silnega junakovanja in veselega popivanja z junaki in pobratimi. Pobesil je rdečo glavo in se videl v slavnem boju s sto in sto junaki, s širokoustnim begom Feridom Spahovićem in z velikim junakom Muso Kesedžijo; misli, pijane spomina na slavne in vroče boje junaške, so mu počivajoč postajale ob lepi krčmarici Mari, mu poklekale pred pogorkinjo Ravijojlo, ki ji je bil glas ko godba iz nebes in usta sladkost sama, — poklekale in jo božale, milovale in poljubovale, a se topile ob zvesti ljubi Begzadi mladi, ki je lepa kakor upanje in ki ji je glas gorak in strasten, kadar ga miluje s sladkostjo svoje žive, velike in junaške ljubezni...

V otožnih mislih se je kralju Marku glava pobešala na široke prsi; inako se mu je storilo in mehka miloba daljnih spominov mu je še trje ožemala razbolelo srce.

Iz sanjave zamišljenosti ga je poklical slabotni glas starega učitelja, modrega svetogorca Nedeljka:

«Čuješ, sinko Marko, kaj ti je leglo na junaško dušo, da ne govoriš in venomer molčiš?»

Tako je govoril svetogorec in v skrbeh gledal nagubano čelo in temno lice kralja Marka.

A kralj Marko je le vzdihnil in uporno molčal v trudnem, mučnem molku.

«Pij, moj sinko Marko, dobro vino, da ti zapoje in se zasmeye srce! Pij —!» je prosil oče Nedeljko.

«Dà, pijva, oče svetogorče! Pijva dobro vino: ti, da si ogreješ staro kri, a jaz, da si iz otožnega srca prepodim tesnobo hudih skrbi... Pijva, oče svetogorče!» se je zavedel Marko.

Pila sta in se moško napila. Pa sta govorila, ko sta se napila:

«Slabo meni, oče svetogorče! Sablja, glej, mi je zarjavela, roka odrevenela...»

«Zbiraj vojsko, o kralj Marko, nosi sabljo v boj junaški zoper nejevernike Turke!»

«Pij, oče svetogorče! Pij, a ne govori, ne budali!» se je jezno otresal kralj Marko, ker se je spomnil nesložnih in samogoltnih knezov, vojvod in vlastelinov.

«Pojdi in poišči si ženo, kraljico!» je silil oče Nedeljko.

A kralj Marko ga je krivo pogledal izpod čela in zardel po vsem licu.

«Ženi se, moj Marko! In zdrav in srečen ti bodi junaški rod!»

«Pij, oče svetogorče, a ne govori, ne govori!»

✘ Srečko Kosovel: Predpomladni večer. ✘

«Ženi se, takoj se oženi, moj sinko Marko! To zahteva sreča države.»

Kralj Marko je še bolj zardel.

«In poženi z gradiča lepo Begzado, ki ti je urekla pamet in srce!»

«Vso svobodo življenja sem vam dal, — pustite mi svobodo ljubezni!» je kriknil kralj Marko.

«Kralj nima svobode do ljubezni, moj sinko Marko. Svoboda, sreča države zahteva, da se odpoveš mladi Begzadi in si poiščeš kraljico!»

Kralju Marku se je po teh svetogorčevih besedah spet pobesila glava, v lice mu je udarila bledoba notranjega boja.

«Moraš, o kralj!» je vztrajal oče Nedeljko.

«Ne še, ne še, oče svetogorče!» je vzdihoval kralj Marko in pil na vse duške.

Takisto je pil tudi oče Nedeljko in rdel v staro lice.

Še je pil kralj Marko in potlej zbežal pred odločno besedo svetogorca Nedeljka k zvesti Begzadi mladi.

«Gospodar —! Moj Marko —!» je zatrepetala mila ljuba, ko ji je Marko v nemoči padel do oblih nog, zakopal vročo glavo v njeno toplo, ljubeče naročje in nejunaško zaihtel:

«Begzada ... Begzada, moja zvesta ljuba, o, da me nisi z ljubeznijo opila, z mladostjo in lepoto svojo omamila, — o, da me nisi premaganega junaka kraljeviča Marka rešila iz silnih rok svojega brata Muse Kesedžije, velikega, svobodnega junaka ...!»

Srečko Kosovel:

Predpomladni večer.

(Iz cikla: Kras.)

V dalji peketajo belci —	Svojo tiho, belo roko
kateri vitez gre med nas?	iz dalj nekdo ponuja mi,
Čez polje drhte vetrovi,	pesem sladka plove v noči
v blesku zvezd počiva vas.	in srce prebuja mi.

Pride, pride beli vitez,
sredi spečega poljâ,
v zvezdah si svoj meč otruje,
v srce si zabode ga ...

In miter?